

היבטים לשוניים במגילת רות פג ובעניני חג השבועות

דקדוקי קריאה במגילת רות ובקריאות חג השבועות כולל יום טוב שני בחו"ל שבת

מגילת רות:

- א א וַיְהִי וַיְהִי: היר"ד בשוא נח וכן בכל מקום
- א ב נַעֲמִי: הנו"ן בקמץ רחב, קרא (קריאה "ישראלית"): Naomi
- וַיִּשֶׁם שְׁנֵי-בָנָיו | מַחְלֹן: המילה בָּנָיו | מוטעמת במונח לגרמיה¹.
- וַיְהִי-וַשֵּׁם: העמדה קלה ביר"ד הראשונה
- א ד וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: טעם נסוג אחור ליר"ד, עם זאת השי"ן בשוא נע
- א ה וּמֵאִשָּׁה: להקפיד לבטא את המפיק
- א ז הַיְתָה-שָׁמָּה: העמדה קלה בה"א הראשונה
- א ח לַכֶּנֶה שְׁבָנָה: הכ"ף והבי"ת בשווא נח למרות שהם אחרי תנועות גדולות²; השי"ן דגושה מטעם "אתי מרחיק"
- א י וַתֵּאמְרָנָה-לָּהּ: שתי מילים מוקפות, הראשונה מבין השתיים מוטעמת במאיילא³
- א יג הִלְתָּן | תִּשְׁבְּרָנָה: לגרמיה ואחריו רביע; תִּשְׁבְּרָנָה שי"ן שמאלית
- א יד וַתִּשְׁנָה: שי"ן שמאלית. לַחֲמוּתָהּ: הלמ"ד בפתח. דְּבַקָּה בָּהּ: טעם נסוג אחור לדל"ת, דגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק
- א טז לְעִזְבָּךְ: העי"ן בקמץ קטן
- א כ אַל-תִּקְרָאנָה לִי: אין דגש חזק בלמ"ד וכן הדבר בהמשך
- א כא עָנָה בִּי: טעם נסוג אחור לעי"ן. הִרְעָ לִי: טעם נסוג אחור לה"א
- א כב הַשָּׁבָה: הטעם בשי"ן מלעיל⁴. וכן בהמשך ב ו, ד ג
- ב א מִידֶע: קרי מוֹדֶע, הדל"ת בקמץ
- ב ב אֶלְכָה-נָּא: הלמ"ד בשווא נע. וְאַלְקָטָה: על אף שבדפוסים הקו"ף מנוקדת לרוב בחטף קמץ, נכון לבטא שם שווא נע, כן הדבר גם בהמשך. לְכִי: בניגוד להרגל שבשפה היומיומית, ההטעמה בכ"ף
- ב ג וַיִּקַּר מִקְרָהּ: בחלק מהדפוסים מוטעם תיבת מִקְרָהּ ברביע אך הנכון הוא בזקף
- ב ד וַיֵּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד והמ"ם בשוא נע. יְבָרְכֶךָ: על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשווא נח
- ב ח שָׁמַעַת: העי"ן בפתח. תִּעְבּוּרִי: הטעם ברי"ש מלרע
- ב ט יִקְצְרוּן: מלרע. נִגְעָךְ: הנו"ן בקמץ קטן
- ב י נִכְרִיָּה: הנו"ן בקמץ קטן

¹ מונח שהוא טעם מפסיק, מופיע לרוב לפני רביע ראה על כך בספרו של הרב ברויאר "טעמי המקרא" עמ' 66.

² אין זה יוצא מן הכלל: כאשר ההטעמה בהברה המונעת בתנועה גדולה, השווא שלאחריה הוא נח

³ במ"ם יש מאיילא, על אף הדמיון בינו לבין הטיפחא, המאיילא הינו טעם מחבר (הוא מופיע גם בקריאת המפטיר של שבועות).

⁴ יש כאן שינוי משמעות אם יקרא מלרע.

ב יא **לֹא-יָדַעְתָּ תְּמוּל:** העי"ן בפתח וכן הדבר גם בהמשך, יש להיזהר מלהבליע את הת"ו שבסוף התיבה הראשונה עם זו שבתחילת התיבה השנייה

ב יב **פָּעֲלָךְ:** הפ"א בקמץ גדול והעי"ן בקמץ חטוף. **וְתִהְיֶה:** הת"ו בשווא נח. **אֲשֶׁר-בָּאת לְחַסּוֹת תַּחַת-כַּנָּפָיו:** טעם טפחא בתיבת **אֲשֶׁר-בָּאת**, יש להקפיד על הפרדת התיבות 'לחסות' - 'תחת'⁵

ב יג **שִׁפְחָתֶיךָ:** החי"ת בקמץ ובהמשך הפסוק בחולם **שִׁפְחָתֶיךָ**

ב יד **לֵה בְעֵז:** אין מפיק בה"א ועל כן הבי"ת אחריה רפויה.

וַיִּצְבֹּט-לָהּ: הבי"ת בקמץ קטן. **וְתֹאכַל:** במלעיל

ב יח **מִשְׁבְּעָה:** השי"ן בקמץ קטן

ב יט **לְקַטֹּת:** הטי"ת בשווא נח על אף הקושי

ב כא **וְתֹאמַר רוֹת הַמוֹאֲבִיָּה:** טעם טפחא בתיבת **וְתֹאמַר**. **תִּדְבְּקִין:** הטעם בקו"ף מלרע.

בפרק ג יש לשים לב לקרי וכתוב

ג א **יִיטַב-לָךְ:** העמדה קלה ביו"ד

ג ג **וְרַחֲצֵת | וְסָכַת:** לגרמיה ואחריו רביע; **לְאִישׁ:** הלמ"ד בקמ"ץ ולא בשוא⁶

ג ד **בְּשִׁכְבוֹ:** השי"ן בקמץ קטן, הכ"ף בשווא נח והבי"ת אחריה רפויה

ג ה **אֲשֶׁר-תֹּאמְרֵי - - אֵלַי:** קרי **אֵלַי** אך ללא כתיב

ג ט **אֲמַתְךָ:** כאן במלעיל ובהמשך הפסוק במלרע **אֲמַתְךָ** ו**פִּרְשָׁתָּ:** במלרע

ג יא **אֶל-תִּירְאֵי:** רי"ש בשווא נע, הקורא בשוא נח משנה משמעות לשון ראייה

ג יב **כִּי אִם גֹּאֵל:** כתיב **אִם** אך ללא קרי; **אֲנָכִי:** הטעם בנו"ן מלעיל בגלל ההפסק

ג יג **לִינִי | הַלִּילָה:** לגרמיה ואחריו רביע; **לְגֹאֲלֶךָ:** הגימ"ל בקמץ גדול והאל"ף בחטף קמץ; **אֲנָכִי:** הטעם בנו"ן מלעיל

ג טו **וְאַחֲזִי-בָהּ:** החי"ת בחטף קמץ הנקראת כחולם. **וַיִּמְד:** המ"ם בקמץ קטן

ג יז **נָתַן לִי:** טעם נסוג אחור לנו"ן. **כִּי אָמַר - - אֵלַי:** קרי **אֵלַי** אך ללא כתיב

ג יח **כִּי-אִם-כִּלְהָ:** תיבה **כִּי**- מוקפת ולא בתביר

ד א **שְׁבֵה-פָה:** הפ"א דגושה בדגש חזק בדין דחיק בניגוד לפסוק הבא שם היא רפה **שְׁבוּ-פָה**. **פְּלִנִי אֶלְמָנִי:** שניהם במלרע. **וַיִּסַּר וַיֵּשֶׁב:** הראשון במלעיל והשני במלרע

ד ג **הַשְּׁבֵה:** הטעם בשי"ן מלעיל⁷

ד יא **הַבָּאָה:** במלרע

ד יב **יִלְדָה:** הלמ"ד בשווא נע, אחרת משנה משמעות.

לִיהוּדָה: הלמ"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא ביו"ד

ד יד **וַיִּקְרָא:** הוא"ו בשווא

⁵ לאלו שאינם מבחינים בין ת"ו רפויה לדגושה, וגם אינם מכירים בהבחנה של קריאת ת"ו רפויה כסמ"ך.

⁶ הקורא בשווא משנה משמעות.

⁷ הקורא מלרע משנה משמעות.

ד טו וְהָיָה לְךָ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה. אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתְךָ: הטעם בבי"ת, במלעיל. הבי"ת פתוחה והתי"ו בסגול. יְלֻדְתוּ: הטעם בדלי"ת והיא בפת"ח. טוֹבָה לְךָ: טעם נסוג אחור לטי"ת

ד יח פָּרַץ: הפ"א קמוצה, על אף שאינה מוטעמת באתנח או סו"פ

ד כ אֶת-שְׁלֹמֶה: שיי"ן שמאלית

ד כב אֶת-יִשְׂי: השי"ן בקמץ

קריאה לשבועות שמות יט החל מפסי א:

יט ב וַיַּחַן-שָׁם: געיה ביר"ד

יט ג וַתִּגֵּד: הגימ"ל בצירי

יט ה וְהִיטָם: במלעיל. סִגְלָה: יש להדגיש את הלמ"ד

יט ו תִּהְיוּ-לִי: געיה בתי"ו

יט ז עליית שני

יט י וְקִדְשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר: על פי ברויאר ורוב הספרים אשר בידינו, ההטעמה היא - מרכא טפחא אתנח.

יט יג יִירָה: יר"ד ראשונה בחירק חסר, יר"ד שניה בקמץ ובדגש חזק

יט יח עָשָׂן: מנוקד קמץ ופתח, פועל בעבר (תורה קדומה). אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ: להקפיד על הפרדת ה' – באש⁸

יט יט הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד: טעם טפחא בתיבה הוֹלֵךְ

יט כ עליית רביעי

יט כד פָּן-יִפְרָץ-בָּם: הר"ש בקמץ קטן

עשרת הדברות

בטעם תחתון: מִבֵּית בַּמוֹנֵחַ עֲבָדִים באתנח, הפסוק הראשון מסתיים בתחילת הדיבר השני בתיבה על-פְּנֵי

בטעם עליון: מִבֵּית במרכא עֲבָדִים בסילוק וזהו הנוסח הנכון לטעם עליון. אין להשיגח על אותם הוצאות אשר צירפו את הדיבר הראשון והשני אל פסוק אחד ארוך⁹. הפסוק השני מתחיל ב- לֹא יִהְיֶה-לְךָ וטעם אתנח בתיבת לְשֹׁנָי. כך יוצא שכל דיבר נתון בפסוק נפרד. כמו כן, אין להשיגח כלל על הרביעי שיש בקורן במילה עֲבָדִים.

כ ה תַּעֲבֹדֶם: התי"ו בקמץ רחב והעי"ן בקמץ קטן. קִנְיָא: קו"ף פתוחה ויש להדגיש את הנר"ן להבדיל לשון קנאה מלשון קנין. וְעָשָׂה: טעם נסוג אחור לעי"ן

⁸ יש להחיש את קריאת שם ה' כך שיישמע קרוב יותר לתיבה הקודמת

⁹ מקור השיבוש כנראה בכך שחלק מהדפוסים וכתבי היד הטעימו הטעמה כפולה על גבי אותו טקסט וכך נוצר קושי לזהות את ההטעמה המיועדת לכל חלוקה

פסוק	טעם עליון	טעם תחתון
ט	וְעֲשִׂיתָ מְלֹאכְתָּךְ: וְעֲשִׂיתָ כָּל-מְלֹאכְתָּךְ: וְעֲשִׂיתָ בְטַעַם מִפְסִיק -	וְעֲשִׂיתָ כָּל-מְלֹאכְתָּךְ: וְעֲשִׂיתָ בְטַעַם מִפְסִיק - הכ"ף בתיבת כָּל דגושה
יג	לֹא תִרְצַח: ס לֹא תִנְאַף: ס לֹא תִגְנֹב: הַתִּיּוֹן דְּגוּשׁוֹת	לֹא תִרְצַח ס לֹא תִנְאַף ס לֹא תִגְנֹב הַתִּיּוֹן רְפוּיוֹת, הַצַּדִּי בְקִמְץ גַּם בַּתַּחֲתוֹן

כ יד וְעִבְדוּ וְאַמְתּוּ וְשׁוּרוּ וַחֲמִרוּ: וּא"ו החיבור מנוקדת: שווא, פתח, שווא, פתח

כ טו עליית חמישי

כ טז וְאֵל-יִדְבַר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נִמּוֹת: יש להחיש את קריאת התיבה אֱלֹהִים להסמיכה לתיבה הקודמת

כ כ אֱלֹהֵי כֹסֶף: טעם נסוג אחור ללמ"ד

כ כג לֹא-תִגְלֶה: הַתִּיּוֹן בְּחִירָק חֶסֶר וְדָגֵשׁ חֶזֶק בְּגִימַל"ל הַקְּמוּצָה

מפסיר חג השבועות במדבר כח:

כו בְּהַקְרִיבְכֶם שְׁנֵי טַעֲמִים בְּמִילָה, הַבִּי"ת בַּתּוֹךְ הַמִּילָה בְּשׁוּא נַע. בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם: הַטַּעַם בַּעִי"ן הוּא מאיילא (ראה על כך לעיל בהערה על מגילת רות א י)

הפטרות חג השבועות יחזקאל א:

ב יוֹיָכִין: בְּשֵׂאֵר מְקוֹמוֹת יְהוִיכִין, אֲבָל כֹּאן הִי"ד בַּחֹלֶם

ד וְאַרְאֶה: הַטַּעַם בַּאֲל"ף מַלְעִיל. בְּאַה: הַטַּעַם בַּאֲל"ף מַלְרַע¹⁰ וְנִגְהֶ-לוֹ: מִילִים מוֹקְפוֹת¹¹ מוֹטַעֲמוֹת בְּמִרְכָּא טִיפַחָא כְּבִמִּילָה אַחַת, וְגַעִיא (מַתַּג) בְּגִימַל¹² לְמַנוּעַ הַבְּלַעַת הַה"א הַמוֹפְקָת. בַּפְּסוּק כֹּז הַמִּילִים פְּרוּדוֹת וְגַם שֵׁם יֵשׁ גַּעִיא.

ז וְנִצְצִים: הַצַּדִּי הַרְאִשׁוֹנָה בְּשׁוּא נַע, בַּחֲלֵק מֵהַדְּפוּסִים מוֹפִיעַ חֲטָף פֶּתַח לְהוֹרוֹת עַל הַנְּעַת הַשׁוּא בַּלְבַּד וְלֹא עַל קְרִיאַת הַחֲטָף עֲצֻמוֹ.

ח אַרְבַּעַת: בְּמַלְעִיל, כֵּן הַדְּבַר גַּם בְּהַמְשָׁךְ

¹⁰ הקורא מלעיל משנה משמעות

¹¹ במהדורת ברויאר אין כאן הקפה וכן בפסוק כז אין הקפה. בתוכנת כתר בר-אילן מוקף. בכתר עצמו קשה לקבוע. תשובה שקיבלתי על ענין זה מרפאל זר (ראש מדור מסורה במפעל המקרא, האוניברסיטה העברית): ר' אליהו שלום. אנא הבט במהדורת מפעל המקרא על אתר. ישבנו שבעה נקיים על תיבה זו, ולבסוף הטרחנו את עצמנו להיכלל הספר כדי לציין בכתר במקור. ההעתקה של מהד' בר אילן נכונה, למרות הזרות. ויש לציין עוד, כי המרכא שבאות נו"ן היא תיקון (בכתר) מגעיה, והגעיה שבאות גימ"ל היא תוספת. סיוע לגרסת הכתר אפשר למצוא בכתב יד קהיר, וכן בכתב יד נ (=ניו יורק, ENA 346).

בברכה, רפאל זר (ראש מדור מסורה במפעל המקרא, האוניברסיטה העברית)

רפאל זר

רכז המערכת

מפעל המקרא

אני מודה בזה לרפאל זר על התשובה המהירה והבהירה. ומכאן שנוסח המקרא צריך בדיקה ודקדוק. גם בדיקה מצילומים אינה מספיקה לפעמים.

¹² עיין הערת רפאל זר שהגעיא כאן נוספת, אבל בפסוק כז היא מקורית.

ט **תְּבַרְתָּ**: הטעמה משנית בחי"ת, מרכא תביר באותה מילה.

יא **מְלַמְעָלָה**: הלמ"ד אחרי המ"ם רפויה. **שְׁתִּים**: בתיב ולא בפשטא כפי שמופיע בקורן ואחרים. **גְּוִיתִיהֶנָּה**: הוא"ו בחיריק חסר והי"ד אחריה בחולם ודגש חזק

כא **וְבִהֲנִשְׂאָם**: הבי"ת בשוא נח אע"פ שיש געיא לפניו. השי"ן בשוא נע

כה **בְּעַמְדָם**: העי"ן בקמץ קטן

כז **כְּמֵרְאָה-אֵשׁ**: יש להקפיד לבטא פעמיים צירי שלא ייבלע השני בתוך הראשון

קריאת יום ב לאחינו שטרם זכו לעלות לארץ ישראל, כשחל בשבת מתחילים 'עשר תעשר' דברים יד:

יד כג **מְעֵשֶׁר**: העי"ן בשווא נח

יד כד **שְׂאֵתוֹ**: השי"ן בשוא והאל"ף בצירי

יְבָרְכֶךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח, על אף הקושי. כן הדבר גם בהמשך הפרק

יד כה **בִּיְיָ**: ולא בִּידָךְ, הדלי"ת בשוא נע לא בסגול והטעם בכ"ף

יד כו **תִּשְׂאָלֶךָ**: געיה בתי"ו. האל"ף בקמץ רחב והלמ"ד בשוא נע. **וְאֶכְלֶתָ שָׁם**: טעם נסוג אחור לכ"ף ודגש חזק בשי"ן מדין אתי מרחיק

טו א עליית שני

טו ב **לֹא-יִגָּשׁ**: שי"ן שמאלית

טו ד **יְהִי־בָךְ**: געיה בי"ד הראשונה ודגש חזק בב"ת מדין דחיק

טו ו **וְהִעֲבַטְתָּ**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה, ועל אף הקושי, הטי"ת בשווא נח

טו ז **תִּקְפֹּץ**: הפ"א דגושה

טו ט **קָרְבָּה**: הקו"ף בקמץ רחב והרי"ש אחריה בשווא נע. **וְרַעַה עֵינֶיךָ**: יש להקפיד, כבכל מקום אחר במקרא, על קריאת העי"ן שאם לא כן, משבש את משמעות הכתוב

טו יא **לְעֵינֶיךָ**: העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת העי"ן החטופה, הנר"ן בחיריק חסר ולכן הי"ד אחריה דגושה. **וְלֹא־בִינֶךָ**: הלמ"ד וגם הבי"ת בשווא נח, הי"ד בחולם והנר"ן אחריה בשווא נע: וּלְ-אֶבְ-יֶינְךָ

טו יב **וְעִבְדֶךָ**: הבי"ת בקמץ גדול ושוא נע בדל"ת, כן הדבר גם בהמשך פס' יח

טו יד **וּמִקְבָּךְ**: המ"ם בחיריק חסר והי"ד אחריה דגושה ומנוקדת אף היא בחיריק חסר

טו טז **אֶהְבֶּךָ**: הבי"ת בשווא נע

טו יז **תַּעֲשֶׂה-כֵּן**: העמדה קלה בתי"ו ודגש חזק בכ"ף מדין דחיק

טו יח **בְּשִׁלְחֶךָ** באזלא (קדמא) ולא בפשטא. בהרבה חומשים אין להבחין ביניהם כי כאן הקדמא היא על האות האחרונה

טו יט עליית שלישי

טו כ **תֹּאכְלֶנּוּ**: הכ"ף בשווא נע ולא בחטף פתח

טו כא **תִּזְבְּחֶנּוּ**: הבי"ת קמוצה

טו כג **תִּשְׂפֹּכֶנּוּ**: הפ"א בשוא

טז א עליית רביעי

וְעִשִׂיתָ פֶּסַח: הפ"א בדגש חזק מדין אתי מרחיק.

טז ב וְזָבַחְתָּ פֶּסַח: טעם נסוג אחור לבי"ת

בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחָר: תיבת אֲשֶׁר מוקפת ולא במונח

טז ד עליית חמישי

טז ז וּבִשְׁלֹתָ וְאַכְלֹתָ: מלרע בגלל ו"ו ההיפוך.

וּפְגִיחַ: נותר מלעיל. וְהִלַּכְתָּ: מלרע

טז ט עליית ששי

שִׁבְעַת: השי"ן בקמץ¹³. תִּסְפָּר-לָךְ: הפ"א בקמץ חטוף

טז י וְעִשִׂיתָ: מלעיל, וכן בהמשך.

יְבָרְכֶךָ: הכ"ף הראשונה בשוא נח, וכן בהמשך¹⁴

טז יג עליית שביעי

בְּאַסְפָּדָּ מְגֻרְנָדָּ: האל"ף והגימ"ל בקמץ חטוף

טז טז אֲשֶׁר יִבְחָר: קמץ בזקף קטן, החי"ת בקמץ

הפטרת יום טוב שני של גלויות לאחינו שטרם זכו לעלות לארץ ישראל, חבקוק ג א-יט:

א לַחֲבֻקֻק: הלמ"ד בפתח

ב יִרְאֵתִי: במלעיל¹⁵. פִּטְלָלָךְ: הפ"א בקמץ רחב, העי"ן בקמץ קטן

ג אֱלֹהֵי: הטעם בלמ"ד¹⁶

ד וְנִגְהַ: במלעיל ומפיק בה"א למרות הקושי¹⁷

ה יִלְךְ דָּבָר: טעם נסוג אחור ליר"ד. וַיֵּצֵא רֶשֶׁף: כאן הטעם לא נסוג אחור

ו וַיִּמְדַּד אֶרֶץ: טעם נסוג אחור למ"ם. שִׁחוּ: שי"ן ימנית ובמלרע

ח הַבְּנֵהָרִים: ה"א השאלה מנוקדת בחטף פתח ולכן גם הבי"ת אחריה רפויה

ט אָמַר סֵלָה: טעם נסוג אחור לאל"ף

יא עָמַד זְבֻלָּה: טעם נסוג אחור לעי"ן וגם התיבה השנייה במלעיל

יג מַחְצֵת רֵאשִׁ: הרי"ש דגושה באופן נדיר מדין אתי מרחיק¹⁸

¹³ הקורא בשוא משנה משמעות. וכן בהמשך הפרשה ובכל מקום במשמע שְׂבוּעַ – שבעה ימים.

¹⁴ אפשר לאמן את הדיבור לבטא כך.

¹⁵ מקום הנחת טעם זרקא הוא בסוף המילה ללא קשר למקום ההטעמה.

¹⁶ הקורא אלוהה [Eloha] הן מלעיל והן מלרע מבטא שם קדוש בשיבוש. הקריאה הנכונה, אשכנז: אֱלֹאָהּ הקורא אלוהה [Eloah] הן מלעיל והן מלרע מבטא שם קדוש בשיבוש. הקריאה הנכונה, אשכנז: אֱלֹאָהּ [Eloah]; עדות המזרח והמערב (צפון אפריקה) אֱלוּהָ [Elowah].

¹⁷ אחד מחמשת השורשים שהה"א שורשית ובמפיק, ראשי תיבות: ג"ן כת"ם

¹⁸ רי"ש אינה מקבלת דגש בדרך כלל, אבל יש יוצאים מהכלל

יז לא-עֲשֵׂה אֲכַל: טעם נסוג אחר לעי"ן

יח אֶעֱלוֹזָה: העי"ן בשווא נח

יט יי אֲדַנְי: יש לקרוא שם ההויה הראשון: אֶלְהִים. לְמַנְצַח: הלמ"ד ללא געיא, המ"ם בשווא נח וכן בכל ספר תהלים

מלוא העומר. ושם האיש אלימלך. איתא במדרש (רות רבה ב:ה), ר' מאיר היה דורש שמות, 'אלימלך' – אלי תבוא מלכות. ויראה לפי מה שאיתא (מדרש שם ד:ג): צדיקים, שמם קודם להם, כדכתיב וְשֵׁמוֹ אֶלְקָנָח (תחילת ספר שמואל), וְשֵׁמוֹ בַעַז (רות ב, א). אבל הרשעים, קודמים לשמן, שְׁבַע בֶּן בְּכָרֵי שְׁמוֹ¹⁹ (שמואל ב, כ, כא). והענין יובן על פי מה שאיתא בילקוט (שמות רמז רי"ח): וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר (שמות יח, ד), בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב ועוסק בפרשת פרה אדומה, ואומר: 'אליעזר בני אומר, פרה בת שתים'. אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, העליונים ותחתונים ברשותך, ואתה יושב ואומר הלכה משמו של בשר ודם. אמר לו הקב"ה: משה, עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחילה רבי אליעזר אומר פרה בת שתים'. אמר לו: יהי רצון שיצא מחלצני. אמר לו: חייך שיצא מחלצין, שנאמר וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר, המיוחד, ע"כ. וכבר צווחו קמאי דקמאי על זה. ויראה הכוונה, כי כבר נודע שאלת הקדמונים שהידיעה מכחשת הבחירה, (ע' רמב"ם וראב"ד פ"ה ה' תשובה ה"ה). והנה גם שאלה זו תוצדק במה שכתוב במרום כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, דא"כ הרי הכרח שיחדש אותו דבר. והנה האלשיך פירש, דדבר שהוא במחשבה אינו מכריח הבחירה, אבל דבר הנאמר בפירוש מפיו ית', על זה נאמר כֵּן יִהְיֶה דְבָרֵי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי (ישעיהו נה, יא), 'מפי דייקא, לא ישוב אלו ריקם'. אבל דבר שבמחשבה יש בחירה ביד אדם, עכ"ד. וזהו 'הכל צפוי' היינו במחשבה, לכן 'הרשות נתונה' (אבות ג:טו). נמצא כל מה שלא נאמר בפירוש, עדיין יש ביד האדם הבחירה בו. וא"כ זה התירוץ יצדק ג"כ על חדושי תורה שבכתובים בשמי מרום בשם כל אחד, שאם לא נאמר בפירוש, עדיין הוא ביד בעל בחירה לחדשו או לא, ומצאתי ולא יגעתי אל תאמין. אמנם לענ"ד תירוץ נכון יותר בזה, כי ודאי שנגזר בשמים כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והיינו חדושים שהם בחוק שכלו לפי שורש נשמתו, וכענין שאמרו (נדה טז): 'טיפה זו מה תהא עליה, חכם או טיפש'. דהנה באלשיך פירש מה שכתוב אִם תִּבְקַשְׁנָה כִּכְסֵף וְכַמְטָמוֹנִים תִּחַפְּשֶׁנָּה: אִז תִּבִּין יִרְאֵת ה' וְדַעַת אֱלֹקִים תִּמְצָא (משלי ב, ד-ה), דודאי נגמר מלמעלה מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, מ"מ צריך יגיעה ושקידה רבה לעמוד על זה. ובזה יובן המדרש שזו שאלת משה להקב"ה: רבש"ע עליונים ותחתונים ברשותך, ואתה יושב ואומר הלכה משמו של בשר ודם, שאם תרצה, תוכל להכריחם למה שתרצה, ואם תגזור על אחד מה יחדש, הרי הוא מוכרח לחדש. אלא שהאלשיך מחלק בדבר שלא יצא מפיו ית', תצדק בו בחירה. וכן נאמר כֵּן יִהְיֶה דְבָרֵי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי ית', ואתה יושב ואומר, היינו 'אומר' דייקא, דאחר שאתה 'אומר', הרי אין יתרון לו במה שיחדש, מאחר שכבר הוא מוכרח לדבר. והשיב לו ית', דעתיד צדיק אחד לעמוד 'בעולמי' דייקא, כי בודאי הנשמות נגזר להם חלקם, והיינו דדייקא 'בעולמי', דבעולם העליון ודאי נשמתו מחדשת הראוי לה, אך עם כל זה בהיות הנשמה יורדת למטה, אז הבחירה חפשית אם ישתדל בשכלו בהשגת התורה או לא, ואם אין מחדש הראוי לו, ענוש יענש על זה, ואם כן ודאי אף שחלק נשמתו יש לו השגה זו, צריך לייגע עצמו לעמוד על הנגזר לו, ונמתורץ הקושיא דאע"ג דנגזר בשמים מה שאפשר לו לחדש, עדיין צריך לייגע עצמו כאן לעמוד על הנגזר לו. ולכן אמר ד'זשם האחד אליעזר', נרמז בכמה דורות לפניו. וזה הכוונה 'צדיקים שמם קודם להם', שנודע שמם בשמים קודם שהגיע זמן נשמתם לרדת, ואולם בפתגם מעשה

¹⁹ אולי יש לציין שאלה דברי יואב בפנתו אל האשה החכמה, אבל בתחילת העניין הוא כתוב וְשֵׁמוֹ שְׁבַע בֶּן בְּכָרֵי.

הרשעים די לצרה בשעתה, ולא נרמזו קודם, לכן הם קודמים לשמש, מאחר שאין דרכו יתברך לפרסם עושי רשעה. וכן מצינו גבי בנות צלפחד שנאמר 'בנות צלפחד דברת' (במדבר כו, ז), ואיתא במדרש 'כך פרשה זו כתובה לפני במרום', והיינו 'במרום' דייקא. לכן אמר כאן 'זשם האיש אלימלך', ששמו קודם לו, ודרש 'אלי תבוא מלכות'. ולהיות שהשכיל אלימלך דממואב יצא חוטר שבט מושל, ולזה יצא להחזיר הקדושה משם.

א"ה. אם כנים הדברים, למה נענש שמה שיצא ממנו הוא ע"י כלתו המואביה אחרי שנישאה לאיש מישראל, בעוד שהוא ובניו מתו? למה לא זכה שדויד המלך יהיה צאצא של מחלון?

ב יט זרע שמשון. אִיפֹה לְקַטֵּת הַיּוֹם וְאֵנָה עֲשִׂית יְהוֹ מִפִּירָךְ בְּרוּךְ. יש לדקדק מה ענין ברכה זו דוקא למי שיכיר אותה, ועוד יש להבין מה באה להוסיף בברכה זו, הלא ממה נפשך אם הגרים נחשבים בכלל בני ישראל, א"כ כבר נאמר 'וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ' (בראשית כו, ט), נמצא שכל מי שעושה חסד עם אחרים מתברך, ובפרט מי שנותן בסבר פנים יפות לעני, שבודאי גם מפייו בדברים ומתפלל עליו, ופשיטא דהוי בכלל 'מְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ'²⁰ (במדבר כד, ט). ואי נימא שהגרים אינם בכלל בני ישראל, ואינם בכלל אותה ברכה ד'מְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ', א"כ מנין לנעמי ליתן לה ברכה זו למי שמכיר אותה בלבד. ויש לומר דאמרו (יבמות מח:): דגרים מעונים בזמן הזה מפני שאינם בקיאים בדקדוקי מצות, או משום שאינם עושים מאהבה, ע"ש. וא"כ הסברא נותנת שאם בני אדם מבקשים למצוא אנשים מהוגנים לעשות עמהם צדקה וחסד, לא יעשו זאת עם הגרים, בחשבם שאף שבודאי מצוה להחיות את הגרים, וגם לא לעשות עמהם שום אונאה, אבל אין חיוב לעשות עמהם צדקה וחסד. ולכך אמרה נעמי יהי מכירך ברוך, דהנה כתב בספר עשרה מאמרות לפרש את מה שכתוב כמה פעמים בתורה אצל האבות את הלשון 'זנברכו', 'זהתברכו', שזה מלשון הברכת האילן, שענינו שמשפילין ענף מן האילן ונטמן בארץ ובעפר עד שישרוש גזעו, ומה שגדל אחר כך, ממנו עצמו הוא גדל. כך גם רמזו שהגרים שבאים להיכנס בכלל בני ישראל, באמת גדלו מתוכינו, אלא שנדחו, ועתה חוזרים להיות בכלל ישראל ע"ש. ובדבריו יובנו מה שאמרה נעמי יהי מכירך ברוך, היינו מי שמכיר בכך שאת גיורת, ויבין שהגרים הם מתוך כלל ישראל, אלא שנדחו, ועתה חזרו, יבין שאת בכלל 'מְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ'. ורמזה ענין זה במה שאמרה 'ברוך', שרומז על ענין הברכת האילן.

בשנים קודמות הובא מהרב גור-אריה צור נר"ו למה קדמונינו כינו את חג השבועות בשם עצרת. עתה נוסף עוד מדבריו בעניין זה.

ועוד י"ל דעצרת לשון מעצרתא היא בית הבד. והתורה משולה לשמן זית זך. כתיב למאור. וכמו שדרשו הסכת ושמע ישראל, כתתו עצמכם על דברי תורה. עצרת תהיה לכם, כפי הכתיב כן תהיה לכם.

ועוד י"ל, עצרת אותיות צרעת. אלא שצרעת באה על שם שמוציא רע. ועצרת נקרא על שם שמוציא טוב, שמוציא דבר טוב מפיו, ואין טוב אלא תורה, ועל ידי כך הופך את הצרעת לעצרת. ואם בצרעת נאמר נַעַ צְרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל הַפֶּה (ויקרא יג, ט), הרי בעצרת דברי התורה ענג הם לו, ואשר על כן עליו יאמר ענג כי יהיה באדם, והובאו כולם אליו שהרי שפתיו כהן ישמרו דעת ויבקשו תורה מפיהו.

חזון יחזקאל. כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. בדרך רמז: יש מצבים ובעיקר בעניני בין אדם לחבירו, שכל אדם באשר הוא אדם, צריך לדעת בעצמו איך להתנהג. וזה שאמר

²⁰ בכתב הזה בלי וי"ו החיבור מופיע בפרשת בלק, אבל המחבר נתכוון למקרא הקודם מברכת יצחק ליעקב.

הכתוב 'הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך (סוף מיכה), דעצם העובדה שאתה 'אדם', אתה כבר אמור לדעת 'מה טוב', ומי שאינו מתנהג כך, אלא נושא את שמו – 'אדם' לשוא, לא ינקוהו ה'.

עת לעשות לה' הפרו תורתך: על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז (תהלים קיט, קכו-קכז). ז"ל הרמב"ם (פיה"מ סוף ברכות): עת לעשות לה' הפרו תורתך, יאמר, שכשנגזרת עת עונש ונקמה, יבואו סיבות לבני אדם שיפרו תורה כדי שתחול עליהם הגזירה כשהם חייבים, וענין זה ארוך ורחוק ו[עמק עמק מי ומצאנו (קהלת ו, כד)²¹, עכ"ל. א"ה. הרב ז"ל מביא מפירוש המשנה בתרגום הנפוץ. כאן מובא בתרגום של הרב יוסף קאפח ז"ל, וגם על מה שבא במשנה לפני כן. אלא בא ללמד שלא להקל בתקנות חכמים אף על פי שנתישנו ורחק זמן אותה תקנה, ועל זה הזהיר שלמה במשל זה. ואח"כ הביא ראיה שהעובר על אותם התקנות חייב עונש ויסורים לפי שהפר תורה, וזהו ענין אמרו הפרו תורתך – עת לעשות לה'. אבל מי שמניח הכתוב כמו שהוא ומבארו ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך, יאמר, שכשנגזרת עת עונש ונקמה יבואו סבות לבני אדם שיפרו תורה כדי שתחול עליהם הגזירה כשהם חייבים, וענין זה ארוך ורחוק עמוק עמוק מי ומצאנו, כי נצא מזה לשאלת השכר והעונש. וע"כ מהרמב"ם מכאן ואילך דברי הרב ז"ל. ונראה זהו שאמר דוד "עת לעשות לה' הפרו תורתך", על כן בגלל שאני חושש שמא מזמנים לי סיבות להפר התורה, "על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז", דאני מתגבר באהבת המצוות והיינו לימוד התורה, ולא אפרוש מהם אף לרגע²²

היבטים לשוניים בפרשת נשא פג

דקדוקי קריאה בפרשת נשוא בהפטרה ובראשון של בהעלותך

ד כג לְצָבָא: הבי"ת רפויה
ד לא וְעַמּוּדָיו: הוי"ו בשווא ולא בפתח
ד לד עליית שני למנהג אשכנז מערב, נהוג: ד לח
ה א עליית שלישי
ה ב לְנַפֵּשׁ: הלמ"ד קמוצה
ה ז לְאִשֶּׁר אֲשֶׁם לוֹ: כך היא ההטעמה הנכונה טיפחא-מרכא-סו"פ ולא מרכא-טיפחא-סו"פ כפי שמופיע בהרבה דפוסים
ה ח הַמּוֹשֵׁב: שי"ן קמוצה
ה יא עליית רביעי
ה יג אִישָׁה: יש להקפיד על השמעת המפיק למנוע שיבוש משמעות. וְנִעְלָם: העי"ן בשווא נח.
ה נְתַפְּשָׁה: שי"ן שמאלית ומלעיל
ה טו כִּי-מִנְחַת קְנָאת הוּא: 'הוא' בלשון זכר, מוסב על הקמח (רש"י)
ה טז וְהַעֲמִדָה: העמדה קלה בה"א הראשונה ומפיק בסוף המילה

²¹ הרמב"ם משתמש במליצת המקרא בקהלת, הוספתי ו[עמק, להראות את הפסוק.

²² בזמן מחלת זוגתו של רבינו החזון יחזקאל, התחזק מאוד בלימוד התורה, באמרו אני חושש פן מזמנים לי עתה סיבה להפר התורה, כדי לענוש אותי.

ה יז בְּקִרְקָע: במלרע

ה יח הַמְאָרְרִים: המ"ם בשווא נח והרי"ש הראשונה בשווא נע²³, כן הדבר בהמשך

ה יט שְׁטִית: ש"ן שמאלית

ה כ אַת-שְׁכַבְתָּו: הכ"ף בקמץ קטן

ה כב וְבָאוּ: הטעם בב"ת מלעיל. בְּמַעֲיָד: געיה בב"ת

ה כד וְהִשְׁקָה: ללא מפיק בה"א

ה כז וְהִשְׁקָה... בְּאִישָׁה: מפיק בה"א

ה ל וְעָשָׂה לָהּ: טעם נסוג אחור לעי"ן

ו ד כָּל יְמֵי נְזָרוֹ: טעם טפחא בתיבת כָּל

ו ה עַד-מְלֹאת: האל"ף כלל אינה נשמעת, כן הדבר בהמשך פס' יג

ו ז וּלְאַחַתָּו: וי"ו החיבור הפכה לשורק²⁴, הלמ"ד אחריה בשווא נח והאל"ף בפתח

ו יט אַחַר הַתְּגַלְחוֹ אַת-נְזָרוֹ: טעם טפחא בתיבת אַחַר

ו כג תְּבַרְכוּ: הרי"ש בשווא נע למרות הדפוסים הרבים הנוהגים לנקד חטף פתח (ראה הערה על ה יח). אָמֹר: אל"ף בקמץ

ו כד יְבַרְכֶךָ²⁵: העמדה קלה בב"ת ולא ברי"ש כפי שנוהגים מרבית הכוהנים בברכתם. על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשווא נח

ו כז וְשָׂמוּ: במלרע

ז א עליית חמישי

ז ג וּשְׁנֵי עֶשֶׂר בְּקָר: המילה וּשְׁנֵי במונח ואינה מוקפת כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. לְאַחַד: הלמ"ד בשווא ולא בקמץ

ז ז אַרְבַּעַת: במלעיל

ז יג קַעֲרַת: העמדה קלה בקו"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה

ז מב עליית ששי

ז עב עליית שביעי

ז עֶכְרָן: הקמץ בעי"ן חטוף (קטן) וכן בכל מקום

ז פד מְזַרְקֵי-כֶסֶף: העמדה קלה במ"ם

ז פז מפטיר

אֵילִם שְׁנַיִם-עֶשֶׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה: תיבת שְׁנַיִם-עֶשֶׂר בפשטא

ז פט וּבְבֹא: על אף הקושי, הבי"ת הראשונה בשווא נח. מַדְבֵּר: המ"ם בחירק והדל"ת דגושה, הקורא בשווא משנה משמעות

²³ החטף המופיע בחלק מהדפוסים אינו אלא להורות על הנעת השווא
²⁴ בשונה מקודמו שבפרשת אמור: וּלְאַחַתָּו וי"ו בשווא, למ"ד בפתח ואל"ף בחטף.
²⁵ אין תרגום לפסוקי ברכת כוהנים.

הפטרת נשוא, שופטים יג:

ב **מְצַרְעָה**: הצד"י בקמץ חטוף וכן הדבר בסוף ההפטר
ג **יִלְדָּתָּהּ ... וְיִלְדָּתָּהּ**: הדל"ת בשוא נח. אין לקרוא **יִלְדָּתָּהּ**, כן הדבר בהמשך הפרק
ד **הַשְּׁמָרִי**: במלעיל
ו **לְאִישׁוֹהֶֽה**: מפי'ק בה"א ויש לשים לב לכך גם בהמשך הפרק
ח **וַיַּעֲתָר**: העי"ן בשווא נח
יב **מֵה-יְהִיָּה**: דגש חזק ביו"ד הראשונה מדין דחיק
טו **נִעְצָרָה-נָא**: העי"ן בשווא נח, הצד"י בשווא נע, כן הדבר גם בפסוק הבא
יח **וְהוּא-פְּלֵאִי**: כל התיבה בטעם סו"פ (סילוק) ואין לפניו טפחא. האל"ף נחה, קרא: פְּלֵי.
כא **וְלֹא-יִסָּף עוֹד**: טעם נסוג אחר ליו"ד

ראשון של בהעלותך:

ב **בְּהַעֲלֹתְךָ**: העמדה קלה בה"א ובלמ"ד, יש לקרא: בה-על-תך
ה **שְׁנֵי בַּמִּנְחָה שַׁבַּת**
ו **וְהַלֵּוִים**: הלמ"ד בשווא נח לאורך כל הפרק ולאורך כל המקרא
י **שְׁלִישִׁי בַּמִּנְחָה שַׁבַּת**
יג **וְהַעֲמַדְתָּ**: העמדה קלה בה"א
יד **וְהָיוּ לִי**: טעם נסוג אחר לה"א

הרב גור אריה צור נר"ו. גרשון קהת ומררי וההבדלים ביניהם

ובשימות לב למעיין הבדיל הקב"ה את שבט הקהתי בכמה דברים. וכל זאת להראות חשיבותו על פני אָחִיו, וכדברי הכלי יקר שהיו תופשי התורה לומדיה ועמליה.

והנראה לומר שמשום חשיבותם של משה ואהרון, בחר ה' בכל שבט הקהתי לענינים שבקדושה, ובכתף ישאו את הארון והמנורה וכל כלי הקדש שבקדש ובקדש הקדשים. ואשר על כן הבדלים מגרשון ומררי, להיות נפקדים בשתי פרשות נפרדות. קהת בסוף במדבר, וגרשון ומררי בתחילת נשא. לכן נאמר נְשֵׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם חֵם וכו'. וגרשון שהוא הבכור שבלויים זכה ביריעות המשכן וכו' ומררי זכו בקרשים וכו'. ואולי יש לומר כי על כן נקרא שמו מררי, על שם שמר לו מר בהיותו נושא הקרשים שהם בקדושה פחות חמורה מן כלי הקדש. אולי גם משום כובדם.

ועוד יש לומר, על פי מה שאמרו חז"ל במסכת ברכות [ז:]: שְׂמֵא גְרִים. ופירושו ששמו של האדם הוא שגורם לו את כל גלגולי חייו ואף של צאצאיו. וכפי שדרשו שם על שמה של רות: רות, מאי רות, א"ר יוחנן שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות. ונקראה רות מלשון להרות צמאונו של הקב"ה כביכול.

כמו כן, הלויים נקראו על שם פעולתם לעתיד לבוא. כגון גרשון נקרא על שם יריעות המשכן ושמו מעיד עליו כי השכינה שורה על יריעות האהל, והוא מדור לשכינה, ועל כן שמו גר-שון. שהשכינה כביכול גרה במעשה ידיו. כעין גר-שם, אלא שנולד ראשון ולכן נקרא שמו גר-שון. שהשכינה גרה בראשון. וכן קהת, הוא ר"ת קדש הקדשים תשא.

ומררי כפי שהוזכר לעיל, שמר לו מר נשיאת הקרשים, שכובדם רב ועל כן נצרכו לארבע עגלות, וכן קדושתם פחותה מהיריעות ומכלי הקדש.

א"ה. יש לציין שבמשא בני מררי כלולים גם קרשי קודש הקדשים, וכדרשות הכ"י על התורה מבואר שכל נשיאת הכלים והעמודים והקרשים היו בנס, כי משקלם כבד מאוד, ואין בכוח העגלות והשוורים להוליך את כל זה.

וכן כאן בענינינו, הובדלו הקהתים משאר אחיהם, משום עוצם קדושת הכלים אשר הוטל עליו לשאת. ולכן לא היה צריך לאות ה"א כשבא לצבא לעשות מלאכה. לכן נאמר בו כל בא ולא כל הבא. אך גרשון ומררי שתפקידם וכלי משאם פחות מושל קהת, היה צריך ליתן להם חזוק של קדושה ונאמר בהם כל הבא לצבא, בה"א הידיעה, שהיא תוספת ה' של קדושה. כדי להיות כולם שוים בקדושתם לפני בוראם.

ועוד יש לומר כל בא. כל הבא. כמו בא לקמון [בהעלתד], זאת אשר ללויים מִבֵּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵעֵלָּה יָבֹא לְצִבָּא וְצִבָּא בְעִבְדַת אֱהֹל מוֹעֵד (ח, כד), ומובא ברש"י מִבֵּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. ובמקום אחר אומר מִבֵּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה (ד, ג), הא כיצד, מִבֵּן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה, ולומד חמש שנים וכן שלשים עובד, מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בחמש שנים (ו) ששוב אינו רואה (חולין כד). ולפיכך יהיה כל בא בן עשרים וחמש, כל הבא בן שלשים. שהוא כבר בא ועומד מזה חמש שנים ללמוד הלכות עבודה, והוא עתה כבר בן שלשים. ולכן כתוב בה"א הידיעה שהאות ה"א תורה על חמש שנים.

ועוד י"ל שלכן כתיב גם יבוא, בלשון עתיד. וכל הבא בלשון הווה. כל הבא שהוא כבר בא ועומד והוא כבר בן שלשים שעברו עליו חמש שנים. יבוא לצבא צבא, יבוא בעתיד שעדין לא בא, והוא יבוא בגיל עשרים וחמש, ובגיל עשרים וחמש הוא בא. וזה רמוז לנו רש"י באמרו: הא כיצד, מִבֵּן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה, והוא בן כ"ה. והוא לפשוטו של מקרא וגם לעומקו, שירמוז לנו רש"י בזה באמרו מִבֵּן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה.

וכל הבא יכוון לגיל שלשים, שהוא כבר עומד ובא מזה חמש שנים. ואם ראה סימן ברכה בחמש שנים אלו מוטב.

אִישׁ אִישׁ עַל-עֲבֹדָתוֹ וְעַל-מִשְׁאָו וּפְקֻדָּיו אֲשֶׁר-צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה (ד, מט)

ולהלן הוא אומר אִישׁ אִישׁ כִּי תִשָּׁטֵה אֲשֶׁתּוֹ (ה, ג).

על דרך המוסר גילה הכתוב, שכאשר יתקיים איש איש על עבודתו ועל משאו, לא יפול ברשת היצר של איש איש כי תשטה אשתו.

שִׁבּוֹן עֲבֹדָתוֹ הִיא כִּנְגַד עֲבוּדָה שֶׁבִּלְבָב זו תפילה, מִשְׁאָו הוּא עוֹל תוֹרָה, וּפְקֻדָּיו אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלוֹ הַמִּצְוֹת. ואשר על כן האדם שיש בו עבודת התפילה ותורה ומצוות, הרי הוא כאדם האומר: כִּי אֲתָה ה' מַחְסִי, ומיד מתקיים בו המשך הפסוק [עליון](#)

[שְׁמַת מְעוֹנָה](#) - לֹא תֵאָנֶה אֱלִיךָ רָעָה וְנִגַּע לֹא יִקְרַב בְּאֲחֻלְךָ (תהלים צא, ט-י).

ה' י זרע שמשון. ואיש את קדשו לו יהיו, איש אשר יתן לפהו לו יהיה. אמרו בברכות (סג): כל מי שאינו נותן תרומות ומעשרות לכהן, סוף נצרך לכהן על ידי אשתו, שנאמר ואיש את קדשו לו יהיו, וסמך ליה איש איש פי תשטה אשתו. ונראה דלפי"ז יש לפרש כוונת הכתוב 'עטרת חכמים עשרם אולת פסילים אולת (משלי יד, כד)', דלכאורה אינו מובן מה דכתיב ב' פעמים תיבת 'אולת'.

ויובן עפ"י מה שדרשו (שבת ק"ט). 'עשר תעשר (דברים יד, כב)', עשר בשביל שתתעשר. ואמרו בברכות (דף לה): אמר ר' יוחנן משום רבי יהודה בר אלעאי, בוא וראה מה בין דורות הראשונים לדורות האחרונים, דורות הראשונים היו מכניסים פירותיהם דרך טרקסמון כדי לחייבם במעשר, דורות האחרונים מכניסים פירותיהם דרך גגות חצרות וקרפפות כדי לפטרן מן המעשר, ע"כ. ונראה דלפיכך לא נתברכו פירותיהם. וידוע מאמר חז"ל (סוטה ג): איש איש כי תשטה אשתו, אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות.

ועפ"י כל דברי חז"ל אלו מתפרש יפה כוונת הכתוב 'עטרת חכמים עשרם', שכאשר יתברכו פירותיהם ויתעשרו, זהו עטרה להם, שזה סימן שהם מקיימין את המצוה כהלכתה. אמנם 'אולת כסילים' שהם אינם מקיימים את המצוה כהלכתה, ומכניסים את פירותיהם דרך גגות כדי לפוטרם מן המעשר, וממילא אינם מתעשרים, זה יגרום להם 'אולת' אחרת, והיינו אולת של אשתו, שמפני שלא נתן את המעשרות לכהן גורם שתשטה אשתו, ונמצא מפסיד ב' דברים, הן שאינו מתעשר, והן שאשתו נאסרת עליו.

דפי בר-אילן נשוא פג לעניין סוטה

"כאילו מלמדה תיפלות": מימרת ר' אליעזר והקשרה

הרב ד"ר יהודה יונגסטור רב קהילת "שירת אהרן" גבעת שמואל ומרצה במכללת אשקלון המימרה הידועה של ר' אליעזר, "כל המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות", מעוררת אי נוחות בעידן המודרני. גם בקרב קבוצות שמרניות למדי, הרעיון לפיו אין דעתן של נשים ראויה ללמוד תורה כדעתם של אנשים – קשה לעיכול כמות שהוא, ונעשים ניסיונות רבים ליישב את הדברים עם תפיסת העולם העדכנית, הרואה בתלמוד תורה לנשים עניין מבורך²⁶. אין בכוונתי להיכנס לפולמוס הלכתי-מחשבתי חשוב זה, אשר עוסק במקורות נוספים ולא רק בדברי ר' אליעזר, אלא להציע פירוש חדש לשיטתו של ר' אליעזר כפי שהיא מנוסחת במשנה בסוטה.

המשנה בסוטה (ג, ד) עוסקת בתוצאות הקשות של שתיית המים המאררים, אם החשודה אכן נטמאה, אך מסייגת ואומרת: "אם יש לה זכות – היתה תולה לה"²⁷, כלומר: זכויותיה עשויות לדחות את הפורענות הצפויה לה. במשנה הבאה מובאת דעת ר' שמעון, החולק על חכמים: רבי שמעון אומר: אין הזכות תולה במים המאררים, ואם אתה [אומר] שהזכות תולה במים המאררים – מדחא אתה את המים בפני כל הנשים השוות, ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו ויאמרו טמאות היו אלא שתלת להם זכות.

לדעת ר' שמעון, בדיקת המים חייבת להיות חד משמעית ללא השפעת זכויות אחרות של האישה, שאם לא כן, נשים עלולות לסמוך על זכויותיהן ולזלזל בבדיקה, מצד אחד, ומצד שני – העננה המרחפת מעל הנשים החשודות לא תתפוגג גם אם שתו ונמצאו טהורות, שכן שמא טמאות היו אך ניצלו מן הפורענות הודות לזכויותיהן.

בתוון, ולאור שיטת חכמים, המשנה מוסיפה שרשרת הערות:

מכן אמר בן עזיי: חייב אדם ללמד את בתו תורה, שאם תשתה – תידע שהזכות תולה לה. ר' אליעזר אומר: המלמד את בתו תורה – מלמדה תיפלות.

רבי יהושע אומר: רוצה אשה בקב תיפלות מתשעת קבים פרישות...

בן עזאי מקבל את דברי חכמים ("מכאן אמר" = מכאן, מדברי חכמים נובעת המימרה), והוא חושש מתוך כך שאישה שנטמאה אך זכתה להגנה הודות לזכויותיה – תוציא לעז על בדיקת המים. לכן אמר, "חייב אדם ללמד את בתו תורה" כדי שאם ניצלה למרות שנטמאה, תדע שרק בזכות תורתה ניצלה, ולא תוציא לעז על המים.

כדי להבין מדוע הובאו עתה דברי ר' אליעזר, יש לשים לב שדברי בן עזאי בנויים על שתי הנחות: א. כדאי לצייד את הבת בזכויות; ב. הזכות האולטימטיבית היא תלמוד תורה. על פניו, דברי

²⁶ לסיכום סוגיה זו ראו: פרופ' נריה גוטל, **אור יקרות: פרקי חינוך, הגות והלכה**, רחובות תשע"ו, עמ' 405–428.
²⁷ הציטוטים – על פי כ"י קויפמן.

ר' אליעזר הובאו כניגוד להנחה השנייה, שכן לדעתו "המלמד את בתו תורה – מלמדה תיפלות", כך שאם תלמד תודה – לא זכות תהיה בידה אלא חובה. לפי מהלך דברים זה, דברי ר' יהושע, המגנה את האישה על הימשכותה אחר ה"תיפלות", לא הובאו אלא אגב דברי ר' אליעזר: ר' אליעזר דיבר בגנותה של האישה, ור' יהושע מוסיף גינוי אחר גינוי.

עד כאן נראה, שהמשנה שלפנינו היא מארג של מימרות ההולכות ומתרחקות מן הנושא המרכזי של המשנה – מחלוקת חכמים ור' שמעון, אם זכות תולה במים המרים. ננסה עתה להציע פירוש אחר, לפיו כל המימרות המובאות במשנה משרתות את הנושא המרכזי הנידון בה. ברור למדי מן התקבולת הניגודית שבדברי ר' יהושע, "תיפלות" לעומת "פרישות", ש"תיפלות" היא שמה של עבירת עריות ("עבירה" סתם בלשון חז"ל), ולמשמעות זו של המונח מתכוון גם ר' אליעזר²⁸. לטענת ר' אליעזר, אב שילמד את בתו תורה – ילמדה למעשה לעבור עבירה. טענה זו ברורה מאוד אם נזכור שהיא באה כתגובה לדברי בן עזאי, שהמליץ לאב ללמד את בתו תורה כדי שתתלה בתורה שלמדה את הצלתה מן המים המארימים.

נוכל לומר, שר' אליעזר אינו מתכוון לחלוק על הנחתו של בן עזאי שלימוד תורה הוא זכות מאין כמותה לאישה, אלא דווקא על ההנחה העיקרית שלו, שכדאי לצייד את הבת בזכויות אלה. ר' אליעזר זועק: הייתכן?! הרי בת שתלמד תורה בבית אביה קודם היותה לאיש, כשהמטרה של לימוד זה היא לאסוף זכויות להגנה מפני פורענות המים, גם אם קודם לכן לא עלה על דעתה לעבור עבירות, עלולה עתה לחשוב שלא יהיה זה כה נורא, משום שממילא זכות התורה תגן עליה, ונמצא האב שמלמדה תורה – מלמדה "תיפלות", מלמדה לעבור עבירות! ייתכן אפוא, שאין לר' אליעזר דבר ולא חצי דבר כנגד לימוד תורה לנשים כשלעצמו, אלא רק נגד תלמוד תורה לשם השגת המטרה שהציב בן עזאי.

על רקע זה מובן הצורך בהבאת המימרה של ר' יהושע. על פניו, גם אם יש לחוש, כפי שחושש ר' אליעזר, שאב שילמד תורה את בתו הצעירה יגרום לה בעקיפין להרהורי עבירה, אותה תורה עצמה אמורה להעצים את כמיהתה אל הקודש והפרישות. ואם כן, מדוע חש ר' אליעזר שהרהורי העבירה יגברו על העוצמה הרוחנית שזוכה לה בת הלומדת תורה? כדי להסביר זאת הובאו דברי ר' יהושע, "רוצה אשה בקב תיפלות מתשעת קבים פרישות", המשלימים את דבריו של ר' אליעזר. ר' יהושע טוען, שכאשר מניחים על כף מאזניים אחת את הנטייה הנשית-אנושית לעבירה ובכף המאזניים השנייה את הכמיהה אל הקודש המושגת על ידי תלמוד תורה, די בקב אחד של יצר העבירה כדי להטות את כף המאזניים, גם אם בכף השנייה יהיו תשעה קבין של פרישות²⁹. בדרך זו, כך נראה, יש לפרש את ההערה הקצרה של הבבלי על דברי ר' אליעזר (כא ע"ב): "תיפלות סלקא דעתך"?! אלא אימא כאילו למדה תיפלות". בתחילה סבר בעל הסוגיה שר' אליעזר מגנה את לימוד התורה לנשים כשלעצמו, ומכנה אותו "תיפלות", אך הוא סבור שפירוש זה אינו אפשרי: וכי עולה על דעתך שניתן לכנות דברי תורה בשם "תיפלות", שמה של עבירה מן החמורות שבתורה?! לכן בעל הסוגיה מציע להבין את דבריו של ר' אליעזר אחרת: אין כוונתו לגנות את לימוד התורה לנשים כשהוא לעצמו, אלא רק את הלימוד בהקשר זה של פרשת סוטה, משום שלימוד תורה כזה מוביל בסופו של דבר לידי עבירה, ונמצא אביה שלמדה תורה – כאילו למדה "תיפלות". לסיכום: לפי הפירוש המקובל, ר' אליעזר אינו רואה בעין יפה לימוד תורה לנשים באשר הוא. המשנה בסוטה, לפי פירוש זה, כוללת שתי מימרות שאינן עוסקות בנושא המשנה, השקייט סוטה, והקשר שלהן למשנה הוא צדדי עד אסוציאטיבי.

הצעתנו היא, שר' אליעזר אינו מגנה את לימוד התורה לנשים באשר הוא, אלא רק את הצעתו של בן עזאי ללמד בנות צעירות תורה על מנת להרבות זכויותיהן, אם וכאשר יעמדו לפני שתיית מים מארימים. לפי דרכנו, המימרה שלו עם המימרה של ר' יהושע קשורות באופן ישיר לנושא המשנה; לשאלה אם זכויותיה של האישה תולות לה כשנטמאה.

ע"כ הרב יהודה יונגסטר. א"ה. להשלמת העניין יש לציין את דברי התלמוד בבלי כתובות סב ב א"ל רבה בר רב חנן לאביי: חָמַר ונעשה גְּמֵל, מאי? א"ל: רוצה אשה בקב ותיפלות מעשרה קבין ופרישות. הדיון שם בעניין חיוב מצוות עונה של האיש לאשתו. אם האיש הוא חָמַר עונתו היא פעם בשבוע; אם הוא גְּמֵל – פעם בחודש. גְּמֵל מצוי פחות בביתו אבל משתכר יותר כסף. שאלת רבה בר רב חנן לאביי היא אם החמר יכול להפוך לגמל, מצוי פחות בביתו, אבל יתן לאשתו יותר כסף, תהיה להם רווחה כלכלית גדולה יותר. רש"י חָמַר ונעשה גְּמֵל מאי - ניסאת לו כשהוא חָמַר מהו ליעשות גְּמֵל סָלַח צְרָסוֹת, הרווחה עדיפא לה שיתעשר או עונה עדיפא לה. בקב ותיפלות - להיות בעלה עמה. מעשרה קבין - להתעשר.

²⁸ וראו רש"י סוטה כא ע"ב (ד"ה כאילו). למרות האמור, הרמב"ם פירש אחרת בהלכות תלמוד תורה א, יג.

²⁹ פירוש זה מתאים במיוחד לנוסח כ"ק של משנה זו.

אלא ששם לא מדובר על לימוד התורה אלא על התאוה הטבעית וסיפוקה. וכנראה ר' אליעזר טוען שאם ילמד אותה תורה, יגביר אצלה את התאוה, ולכן עדיף שלא ילמדה.

ה כג אתוון דאורייתא. וּמָחָה אֶל מִי תִּמְרִים. אמרו בסוכה (דף נג.) בשעה שכרה דוד שיתין לבית המקדש, צפו מי התהום על הארץ ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא, נשא אחיתופל קל וחומר ואמר ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה. והקשה הגר"י אנגיל (גליוני הש"ס שם), דהלא משה רבינו עבד מעשה כיוצא בזה שהוציא ארונו של יוסף מן המים ע"י שם, כדאיתא בילקוט (בשלח רמז רכ"ז), ואם כדי לקיים צוואת יוסף הותר לו זה, כל שכן משום פיקוח נפש של כל העולם כולו³⁰. ותירץ וז"ל: אולי קודם מ"ת שאני, דהיה להם דין בני נח, ובן נח אין מצווה על לאו דמחיקת שם. ואף דמשה רבינו קיים ודאי כל התורה עד שלא ניתנה, מ"מ היה זה רק ממדת חסידות, ולכן אין ראייה ממה שהותר לעבור על מדת חסידות להשתא דאיכא לאו גמור ד"לא תַעֲשֶׂוּן כֵּן (דברים יב, ד)³¹.

אבני נזר. נזירות שמשון. הדין הוא דמי שנדר להיות נזיר כפי שהיה שמשון, הריהו נזיר כל ימיו בנוגע איסור התגלחת ואיסור לשתות יין, אבל מותר להיטמא למתים, שכן מוצאים בשמשון, שהרג את הפלשתים (עי' נזיר ד:). ונראה דאיתא בזוהר (ח"ג דף פח.): אָמַר אֶל הַפְּתָנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן (ויקרא כא, א), 'בני אהרן, ולא בני לוי, דאהרן דהוא שירותא דכל כהני דעלמא, דביה אתרעי קוב"ה מכלא, בגין למעבד שלמא בעלמא, ובגין דאהרן ארחוי סליקו ליה להאי, דכל יומוי דאהרן הוה משתדל לאסגאה שלמא בעלמא, ובגין דארחוי כך, סליק ליה קוב"ה להאי למיעל שלמא בפמליא דלעילא. (בני אהרן, ולא בני לוי, כי אהרן הוא התחלה לכל כהני העולם, כי בו בחר הקב"ה מכל, כדי לעשות שלום בעולם, ומשום שדרכיו של אהרן, העלו אותו לזה. כי כל ימיו של אהרן היה משתדל להרבות שלום בעולם. ומשום שדרכיו כך, העלהו הקב"ה לזה, שיכניס שלום בפמליא של מעלה). והנה מה שנזיר שמשון מטמא למתים, מבוואר בספרי הקבלה, דאין בזה פחיתות קדושה משאר נזירים, רק אדרבה, מחמת שקדושתו גבוהה מאוד נעלה אשר אין שם אחיזה לחיצונים, לכן מותר לטמא למתים. ולקרב דבר זה אל השכל, נראה לפי מה שאמרו (ע"ז מה.) דכל שאין בו תפיסת יד אדם, אינו נאסר משום עבודה זרה, כגון המשתחוה להר, לא נאסר ההר. וכן חזינן במקוה דמטהר דוקא בדבר שאין בו תפיסת יד אדם, דמים שאובים אינם מטהרין משום שיש בהם תפיסת יד אדם, ואדרבה, הם מקבלים טומאה.

³⁰ בבן יהודע שם תירץ וז"ל: נראה לתרץ, דהתם אפשר שכתב שם אחד שאינו משמות שאינם נמחקים דליכא ביה איסור מחיקה. ולדידי חזי לי בהשערת השכל שכתב שם "מה"ש" שהוא אחד משמות ע"ב, דבקהלת יעקב (ערך מה"ש) כתב, דסגולת שם זה להציף את האדם על המים שאם יזכרהו תמיד לא יטבע, וזה שנאמר וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מִשָּׁח בִּי מִן תַּמִּים מְשִׁיחָהוּ (שמות ב, ט), ד"מה"ש" בהיפוך אותיות הוא "משה", ויתכן דכתב משה רבינו שם זה ובכחו צף ארונו של יוסף. אך כאן אי אפשר לכתוב שם זה, כי דוד המלך רוצה להוריד המים ולא להציף, וצריך לכתוב שם מפורש דאית ביה איסור מחיקה, עכ"ל. וראה דברי תורה (מונקאטש, ח"ה אות ס"ב).

³¹ כ"כ שם הערוך לנר וז"ל: קודם מתן תורה היה ועדיין לא נצטווה משה על איסור מחיקת השם, ואפילו קיים המצות כאינו מצווה ועושה, עם כל זה בשביל שבועת יוסף לא היה יכול להחמיר, עכ"ל. והגר"ח שמואלביץ (שיחות מוסר מאמר ל') הקשה, דהא קודם מתן תורה לא היה משה מצווה לקיים השבועה ליוסף, ואיזה עדיפות יש לקיים את השבועה ולעבור על מחיקת השם (אבל במשנה למלך פ"י מלכים ה"ז צידד לומר, דבני נח מזהירים לקיים שבועתם אפי' בדבר הרשות, דזה נכלל באיסור של ברכת השם). ותירץ, דאמנם אחר מתן תורה אי אפשר לעבור עבירה כל שהיא משום חשבונות של מצוה, אבל קודם מתן תורה ניתן להם האפשרות לחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, וידע משה רבינו דעדיף לקיים שבועת יוסף ולעבור על מחיקת השם.

ולכן נזיר שמשון שאין קדושתו בידי אדם, [אלא ממשך עליו נזירות שמשון, ואין זה קבלת נזירות מחדש], קדושתו מקבלת טומאה, והותר לטמא למתים. משא"כ בנזיר בעלמא שמעצמו מקבל הנזירות, נאסר בטומאת מת.

אך יוקשה לפ"ז, דלמה נאסר הכהן מלטמא למת, הלוא קדושתו מבטן, ואין קדושתו בידי אדם. לזה בא הכתוב ליתן טעם 'הכהנים בני אהרן', שקדושתם היא במה שהמה 'בני אהרן', זאהרן ארחוי סליקו ליה להאי, כדברי הוזה"ק, דאהרן זכה לזה משום שהיה משתדל להרבות שלום בעולם, ונמצא דיש בקדושתו תפיסת יד אדם, ולכן נאסרו הכהנים לטמא למת.

חזון יחזקאל. **קדש יהיה גדל פרע שער ראשו**. הרמב"ם (פ"ה הלכות נזירות ה"ד) פסק שתגלחת בפועל לא מעכבת, וגם אינו לעיכובא שיהא ראוי לתגלחת, דאין צריך שיהא לו שער. ויש לעיין דכיון שתגלחת בפועל לא מעכבא, וגם אינו לעיכובא שיהא ראוי לתגלחת, א"כ מדוע אם גלח בתוך ימי נזירותו הדין הוא דסותר שלשים, וצריך להתחיל הנזירות מחדש כדי שיהיה לו גידול פרע של שלשים יום דחזי לתגלחת, הלא לא בעינן תגלחת בפועל. ויש לומר כי באמת הרמב"ם (פ"ח נזירות ה"ה) שנקט להלכה שתגלחת אינה מעכבת, וגם אינו לעיכובא שיהא ראוי לתגלחת, באמת סובר דהטעם שתגלחת בתוך ימי הנזירות סותרת שלשים, אינו משום שיהיה לו גידול פרע של שלשים יום דחזי לתגלחת. אלא דסובר דהא דכתיב 'קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו', אינו רק איסור עשה, דאסר בתגלחת. אלא זה גם מצות עשה, דזה בין איסור עשה, ובין מצות עשה, וקיום מצות עשה של גדל פרע שער ראשו מעכב, דאם בטל האי עיקר שהוא חלק מקיום מצות הנזירות, אז צריך להתחיל מחדש³²

ו זה העמק דבר. וְלֹאֲחֹתוֹ. הפת"ח על האל"ף שלא כדקדוק התיבה דמיבעי להיות וְלֹאֲחֹתוֹ וכן הוא בפרשת אמור [וְלֹאֲחֹתוֹ (ויקרא כא, א)], ושמעתי מהגאון ר"א משה נ"י האב"ד דק"ק פינסק, דבא ללמד הא דתניא מי שהלך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ומת לו מת לא יטמא, ופירוש לֹאֲחֹתוֹ, לאחוי שלו שיצא מידי כרת שמכרית נשמתו: **א"ה**. כל זה כמובן על דרך הדרש והחריפות. נכון הוא שזו צורה נדירה. ניקוד 'אח' והגלויים אליו באו בשני דרכים. **אָחִים פתחו; אָחִיהֶם חטף פתחו; אָחֹתוֹ לרוב חטף-פתח אבל כאן בפתח אָחֹתוֹ. אע"פ ששוא אחרי וי"ו החיבור הוא נח, יש העדפה לצורה וְלֹאֲחֹתוֹ במקום וְלֹאֲחֹתוֹ, אבל שווא נח רגיל לפני חטף כמו תַּנְחִלוּ. הצורה אָחֹתוֹ היא תקינה ולכן גם ניקוד וי"ו החיבור לפניו תקין: וְלֹאֲחֹתוֹ.**

ז א הרב גמליאל רבינוביץ נר"ו. בפרשתנו פרשת נשא כתוב. וְיָחִי בְיָוֶם פְּלוֹת מִשָּׂה לְהִקִּים אֶת הַמִּשְׁפָּחָה. ופרש"י ז"ל. פְּלוֹת כתיב ור"ל בפת"ח. ולא פְּלוֹת בשו"א. ודו"ק יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה. עכ"ל. והנה אמרתי לברר ענין חשוב מה שונשתרבב מנהג, בעמחת נשואין. באמירת ברכת "אשר ברא עשון ושמחה" כשהמברך אומר "גילה, רינה, דיצה, וחדוה, אהבה, ואחווה, ושלוש, וריעות." הוא לא ממשיך, והקהל שרים מתחילת הברכה "אשר ברא." ויש מהדרין, ששרים זאת פעם שניה בהברה ספרדית, ויש מהדרין מן המהדרין, שממשיכים אחר כך כל מיני שירים שונים, שאין להם שום קשר בכלל לברכה זו. ויש לברר האם נכון לנהוג מנהג זה, או דהוי הפסק, או שהוא מנהג הוללות? שאלה זו שאלתי בפני הרבנים הגאונים, ולהלן אביא תשובתם בעזרת השי"ת.

א) זקני הגה"צ רבי לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל, בעל "מעדני השלחן." כתב לי וז"ל: "מה ששאלת על מה שנהוג באיזה מקומות, בחתונה ובשבעת ימי

³² עיקר היסוד דזה בין מצות עשה ובין איסור עשה, מבואר גם בחידושי הגר"ח (יבמות ה.), ובחידושי הגר"מ והגר"ד (הל' נזירות פ"ז הט"ו).

המשתה, שמזמרין באמצע ברכת אשר ברא שעון ושמה. הגם שאני זוכר עוד מימי נעוריי שהתנהגו כך, עם כל זה לא נראה בעיני, כי אני רואה שבסוף מתנהגים בזה בקלות ראש, וכן משום הפסק הברכה. לכן אם מכבדים אותי בברכה זו, אני לא מפסיק באמצע הברכה, שיוכלו לשיר, אלא עובר בבת אחת כל הברכה. עכ"ל.

ב) הגאון הגדול רבי אפרים גרינבלט זצ"ל, בעל "רבבות אפרים" כתב לי וז"ל: "בדבר שאלתך שבשבע ברכות אשר ברא שעון ושמה, ויש שמזמרין את זה כמה פעמים, האם זה הפסק, או אולי הוללות, נראה שבוודאי ופשוט האומר את הברכה הוא לא יכול לומר פעמיים, כי זהו הפסק ומוסיף בברכה. אלא המנהג שהוא שותק, והציבור חוזרים אשר ברא, ושירים, יתכן שזה לא הפסק, ויכולים לעשות כך, אבל להקפיד שהמברך לא יחזור שוב על המילים, ועושים את זה להרבות השמחה". עכ"ל.

ג) הגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, כתב לי על זה, וז"ל: "אינו נכון, וכבר הערתי על זה הרבה פעמים". עכ"ל.

ד) הגאון הגדול רבי אביגדור הלוי ונוצל שליט"א, רב העיר העתיקה ירושלים, כתב לי וז"ל: "לענ"ד הטוב ביותר שלא לשיר. לשיר פעם אחת נוח, לשיר יותר פעמים – לענ"ד הוא הוללות". עכ"ל.

ה) הגאון הגדול רבי מאיר מאזוז שליט"א, ראש ישיבת "כסא רחמים", כתב לי וז"ל: "מנהג ישראל תורה הוא, וכל שכן שנהגו כך כמה קהלות בחוץ לארץ להרבות השמחה, ומכל מקום לא כדאי לחזור כמה פעמים. ועיין בשו"ת יחיה דעת ח"ב אסוף סימן ה', ו" עכ"ל.

ו) הגאון הגדול רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, מגדולי פוסקי דורנו, כתב לי, וז"ל: "לענ"ד אם שרים ומזמרים בצורה מסודרת ונעימה, הרי זה נחשב כחלק מהשמחה, ואין זה הפסק ואך בודאי ראוי שהמברך יחזור ויאמר את התיבות באופן שיהיו נשמעים לציבור, ולפחות לעשרה, אך פעמים רבות הדבר נעשה בדרך הוללות ופורקן, וזה גורם בזיון לברכות, ונוח שלא נברא משנברא". עכ"ל.

ז) ואחרון חביב ביאור יקר שעמעתו מכ"ק אדמו"ר הגה"ק בעל ה"פני מנחם" מגור זצוקללה"ה שהיה אדמו"ר וגאון אדיר, שאמר ביאור נפלא כדי להצדיק המנהג, על דרך שמתאים לאדמו"ר וגאון, שהנה המנהג שהקהל מזמרים באמצע ברכה זו, ואז יעירו הנוכחים שזה "הפסק", ואין לשהות באמצע ברכה, וזה יעורר כביכול גם למעלה, שאומרים בברכה זו: מהרה ה' אלקיני ישמע בערי יהודה וכו', ומבקשים שלא יהיה "הפסק" ושהיה כל כך בגלות זו, אלא "מהרה" ישמע בהרי יהודה וכו' בגאולה השלימה במהרה בימינו אמן. ודפח"ח [נדברי פי חקם חן וקהלת י' יב].

ויהי רצון שיקויים בנו במהרה הברכה הזאת בכל בתי בני ישראל, "שעון ושמה, חתן וכלה, גילה רינה, דיצה וחדוה, אהבה ואחווה, ושלווה וריעות, מהרה ישמע בְּעָרֵי יְהוּדָה, וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמֵחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל כַּלָּה" (ירמיהו לג, י"א), בביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

א"ה, 'קול ששון' הוא קטע מפסוק בירמיהו. יש שיר משלב מלים משני הפסוקים.

כֹּה אָמַר יְיָ עוֹד יִשְׁמַע בְּמִקוֹס־הַזֶּה אֲשֶׁל אַתֶּם אֲמַרְתֶּם חֲרֵב הוּא מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין בְּהֵמָה בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם הַנְּשֻׁמּוֹת מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין יוֹשֵׁב וּמֵאֵין בְּהֵמָה: קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמֵחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל אֲמַרְתֶּם הוֹדוּ אֶת־יְיָ צְבָאוֹת כִּי־טוֹב יְיָ כִּי־לְעוֹלָם חֲסִדוֹ מִבְּאֵים תוֹדָה בֵּית יְיָ כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוֹת־הָאָרֶץ כְּבְרָאשְׁנָה אָמַר יְיָ:

יש שיר אחר הבנוי על הברכה הזו.
מְהֵרָה יִי אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם. קוֹל שְׂשׂוֹן וְקוֹל שְׂמֹחָה. קוֹל חֲתָן וְקוֹל
פֶּלֶא. קוֹל מִצְחָלוֹת חֲתָנִים מְחַפְּתֵם וּנְעָרִים מְפֹשְׁתָה נְגִינָתָם.
דָּא עָקָא, יֵשׁ מְשֻׁלְבִים מְהֵרָה יִי אֱלֹהֵינוּ ~~אֲנִי~~ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם...
מה שמביא ממש לידי גיחוך. אבל קשה מאוד לתקן אנשים תוך כדי שירה וריקוד....

תָּן לְחָכְמָם וְיִחָכְמוּ עִוֵּר

אנא שלחו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע
שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://www.dirshu.co.il/?p=140390>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו
<https://gilyonot.jewishoffice.co.il>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר גליונות

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכ'')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בעושיאים לשוניים
בכתובת: info@maanelashon.org
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺